

GAZPROM: RUS SÜVARİSİ

Mazhar Yasin TÜYLÜOĞLU

Gazi Üniversitesi, İ.İ.B.F. Uluslararası İlişkiler Bölümü

“Rus Süvarisi; ata yavaş yavaş biner,
Ama dörtnala gider.”

Bismarck

Giriş

1989 yılında Rusya’da faaliyete geçen şirketlerin tamamının hedefi şüphesiz ki, başarılı olmak ve kâr elde etmektir. Ancak diğerlerinden ayrılan bir kuruluş vardı ki, 13 yıl içerisinde gösterdiği gelişim hayranlık uyandıracak cinstendi. Gazprom, sağladığı devlet desteği ile kendi alanında bir dev olma yolunda atılımlar yapmaya kararlıydı ve amaçlarını gerçekleştirecek güç ile altyapıya da sahipti. Sovyetler Birliği’nin son döneminde Petrol ve Gaz Bakanlığı’nın alt kuruluşu olarak doğan bu enerji devinin bu kadar kısa sürede bir imparatorluğa dönüşeceğini o zamanlar kestirmek gerçekten de zordu. Fakat Gazprom, kurucuları ve destekçileri dışında herkesi şaşırtmış, doğalgaz ve petrol alanında dünyanın en büyüğü olmayı başarmıştı. Bu mucizevî başarı öyküsünün elbette rastlantı olması beklenemezdi. Nitekim şirketin genişleme projeleri, ülkenin ünlü stratejistleri ve alanında uzman onlarca mühendise teslim edilmişti. Sonuç olarak ortaya; dünya gaz piyasasına kelimenin tam anlamıyla *hükmeden* bir kuruluş çıktı. Ancak, misyon burada sona ermeyecekti. Zaten bu büyüklükteki bir şirketten de böyle bir şey beklemek yanlış olurdu.

Şimdi yeni hedefler koyma zamanıydı ve ulaşılan noktada yani zirvede kalıcı olmak buraya ulaşmaktan çok daha meşakkatliydi. Gazprom, gelişimini sürdürmekte son derece kararlı ve bir o kadar da hazır bir görünüm içinde yeni projelere yelken açıyordu.

Gazprom’da Son Gelişmeler ve Yeni Projeler

Enerji piyasasının son dönemlerdeki en önemli aktörlerinden biri hiç kuşku yok ki Rusya Federasyonu’dur (RF). Bilinen doğalgaz rezervleri ile dünyada birinci sırada yer alırken dünya üretilebilir petrol rezervlerinde Orta Doğu Bölgesi’nden sonra ikincidir.¹ RF, ayrıca dünyanın en büyük doğalgaz ihracatçısı, en büyük ikinci petrol üreticisi ve en büyük enerji sağlayıcısı unvanlarını da taşımaktadır.² Bu veriler göz önüne alındığında enerji ihracının, özellikle son 5 yıl içinde, Rusya’nın ekonomik gelişimine en fazla katkı sağlayan etmen olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Nitekim Rusya, dünyada petrol ve doğalgaz fiyatlarının tavan yaptığı bir dönemde büyük atılım gerçekleştirmiş ve üretim kapasitesini katlamıştır. Dışardan bakıldığında gayet zararsız görünen bu tablo aslında büyük riskler altına girilerek yapılmış bir girişimdir. Bu şekildeki bir büyüme, Rusya ekonomisini doğalgaza ve petrole bağımlı hale getirmiş aynı zamanda petrol fiyatlarındaki dalgalanmalara karşı da ekonomiyi savunmasız halde bırakmıştır. Ancak, RF’nin olası dalgalanmalara karşı hazırlıksız yakalanmamak amacıyla oluşturduğu bir acil durum fonunun varlığı da bilinmektedir. Bunun yanında Rusya’nın enerji üretim ve ihrac kapasitesini artırma olanaklarında da ciddi ölçüde daralma görülmektedir. RF, enerji sahalarının gittikçe yaşlanması ve rezervlerin azalması, petrol boru hatlarının bazı bölgelerde yetersiz kalması, modern enerji teknolojilerine entegrasyonun tam olarak sağlanamaması gibi bazı sorunlarla karşı karşıya gelmiştir.³ Sorunların önemli bir kısmının çözümü için de yine tek çıkış yolu olarak Gazprom belirlenmiş ve çeşitli yeni projeler üretmek suretiyle problemlerin ortadan kaldırılması amaçlanmıştır.

Bu çerçevede; varolan petrol boru hatlarının kapsamının genişletilmesi ya da yeni bölgelerde yeni hatlar inşa etme yolunda birtakım teklifler Gazprom tarafından değerlendirmeye alınmıştır. Bazı projeler tamamlanmış bazıların ise temeli atılmıştır. Aşağıda ayrıntılı şekilde değinilecek olan projeler şüphesiz Gazprom ve Rusya için hayati önem taşımaktadır. Ancak, Amerika Birleşik Devletleri’nin (ABD) de Rusya gibi büyük bir enerji üreticisi ve tüketicisi olduğu hesaba katılırsa, genel anlamda Rus enerji politikaları, Amerikan enerji pazarının dolayısıyla ekonomisinin refahı önünde bir engel teşkil etmektedir. Bu yüzden Gazprom ve Rusya, bir kısım yeni projelerde olası bir ABD tehlikesiyle baş etmek zorunda kalacaktır. Fakat yine de vanaların açık olduğu hatlarda ve kısa süre sonra faaliyete geçmesi planlanan projelerde Gazprom, yalnızca ABD değil, diğer rakipleri karşısında da stratejik bir avantaj yakalamış olacaktır.

Drujba' Petrol Boru Hattı

Gazprom, projelerinin hazırlanma aşamasında, bütün olasılıkları göz önünde bulundurarak ve en yüksek kâr en düşük maliyet prensibiyle hareket ederek, olabildiğince çok bölgeye ve ülkeye enerji sağlama politikası gütmektedir. Bu politikanın en belirgin olduğu projelerden biri Drujba Petrol Boru Hattı'dır. 4000 km'lik (2500 mil) uzunluğuyla, dünyanın en uzun petrol boru hattı olma özelliğini taşımaktadır. Sovyetler Birliği döneminde, batı kesimdeki enerji fakiri Sovyet bölgelerine, sosyalist Doğu Bloğu ülkelerine ve Batı Avrupa'ya enerji sağlanması amaçlarıyla inşa edilmiştir. Günümüzde Rus ve Kazak enerjisinin batıya taşınmasındaki ana köprü görevini üstlenmiştir.⁴

Boru hattı, Rusya'nın güneydoğusundaki Samara kentinden başlayarak, Sibiryay, Uralları ve Hazar Denizi'nden petrol toplamak suretiyle batıya yönelir. Beyaz Rusya'nın güneyindeki Mozyr'e ulaştığında kuzey ve güney olarak ikiye bölünerek yoluna devam eder. Hattın güney bölümü Ukrayna'yı geçtikten sonra tekrar ikiye bölünür ve üst kısım Slovakya üzerinden Çek Cumhuriyeti'ne ulaşırken alt kısım, Macaristan'da son bulur. Bu hat üzerindeki en önemli yenileme çalışması ise Macaristan'dan sonra başlar ve Hırvatistan'ı da kapsayarak Adriyatik Denizi'ne kadar ulaşan bir proje olan Drujba-Adria bu hattın son kısmını oluşturur.

Drujba'nın batı yolunda ise Beyaz Rusya'nın geri kalan kesimi, Polonya ve Almanya bulunur. Batı bölümü şu an itibarıyla Almanya'nın Leipzig kentinde son bulmaktadır. Fakat tıpkı güneydeki gibi burada da bir yenileme, daha doğrusu uzatma çalışması planlanmaktadır. Çalışmalar sona erdiğinde, Leipzig – Wilhelmshaven⁵ arasına inşa edilmiş bir boru hattı ve Kuzey Denizi'ne kadar uzanmış bir petrol ağı karşımıza çıkacaktır. Bu da, RF'den ABD'ye olan petrol transferinin kolaylaşması anlamına gelmektedir ki hattın uzatılmak istenmesindeki başlıca sebeplerden biri de budur. Transneft'in operatör şirketi olduğu boru hattının, günlük taşıma kapasitesinin 1,2 – 1,4 milyon varil petrol arasında değiştiği bilinmektedir.

Kuzey Avrupa Doğalgaz Boru Hattı (NEGP – Nord Stream)

Rusya ile Almanya arasında kurulması planlanan ve bu iki ülke dışında Finlandiya, İsveç, Danimarka'daki önemli ekonomik bölgeler ile Baltık Denizi'nden geçen boru hattı projesidir. 1997 yılında Gazprom ve sonradan Fortum'a katılan Finlandiya merkezli Neste arasında yapılan antlaşma ile ilk tohumları atılmıştır.⁶ 2001 yılının Nisan ayında projenin ortakları Gazprom (Rusya), Fortum (Finlandiya), Ruhrgas (Almanya) ve Wintershall (Almanya) arasında fizibilite çalışmaları başladı ve Kasım 2002'de inşa takvimi belirlendi. Ancak Mayıs 2005'de Finlandiyalı ortak Fortum projeden çekildiğini açıklayarak, operatör şirket North Transgas'daki %50'lik hissesini Gazprom'a sattı. Böylece Gazprom, North Transgas'ın %100 sahibi oldu. Daha sonra yapılan bazı anlaşmalarla boru hatlarının da Gazprom tarafından döneceği kesinlik kazandı. 9 Aralık 2005'te ise şirket, hattın Rusya topraklarındaki başlangıcı olan Babayev'o da temel atma çalışmalarına başladı.⁷ Hat, Rusya'nın Baltık Denizi kıyısında bulunan Leningrad bölgesindeki Vyborg şehrinden başlamakta ve ilk olarak St. Petersburg ve çevresine doğalgaz sağlamayı amaçlamaktadır. 917 km'lik kara yolculuğu sonrasında Baltık Denizi'ne giren boruların çıkış noktası ise önce Almanya'nın Greifswald kenti oradan da Mecklenburg - Batı Pomeranya olarak belirlenmiştir. Toplam uzunluğu yaklaşık 1300 km (737km denizden) olmakla birlikte yıllık taşıma kapasitesi 55 milyar m₃ olarak hedeflenmektedir.⁸

Kuzey Avrupa Doğalgaz Boru Hattı'nın stratejik önemi ise tartışılmaz büyüklüktedir. Nitekim Baltık Denizi'nin kullanılması ile Rusya doğrudan Avrupa'ya bağlanmış, arada kalan Baltık Ülkeleri ve Polonya baypas edilmiştir. Rusya açısından bakıldığında daha ucuz enerji transferi sağlayan bu hat, Avrupa'ya da 5 milyar euro'luk yatırım ve yeni iş sahaları açmaktadır. Ayrıca denizaltından geçen ana hatta bağlanan diğer kollar ile İsveç, Danimarka ve İngiltere'ye de sağlanacak enerji miktarı azımsanmayacak derecededir. Gazprom, diğer projelerinde olduğu gibi NEGP'de de can alıcı politikaları ana hat tamamlandıktan sonra hayata geçirmektedir. Özellikle İngiltere pazarına giriş yapmayı uzun zamandır planlayan şirket, bu yöndeki çalışmalarına da hız vermiş durumdadır.⁹ Kuzey Avrupa hattının bitmesini beklemeden İngiltere'deki önemli petrol ve doğalgaz kuruluşlarına talip olması da bu politikalarını destekler nitelikte görülebilir.

Tüm bunların yanında, RF Devlet Başkanı Vladimir Putin, projeden sorumlu olan NEGPC'nin başına geçmesi için eski Alman şansölyesi Gerhard Schröder'i ikna ederek Kuzey Avrupa hattına verdiği önemi kanıtlamıştır.

Yamal – Avrupa ve Yamal – Avrupa 2

1992 yılında Gazprom, Avrupa enerji pazarında yeni bir koridor oluşturma amacıyla çalışmalara başladı. Bir yıl sonra da Yamal'dan Batı Avrupa'ya enerji taşıyacak olan sistemin ana hatları belirlendi ve aynı yıl içinde Belarus ve Polonya hükümetleri arasında imzalanan anlaşmayla iki kıtayı bağlayacak olan boruların döşenmesine (Polonyalı ve Alman şirketlerin de ortaklıklarıyla) başlandı.¹⁰

Toplam uzunluğu 4000 km'yi bulan ve yıllık 33 milyar m₃ kapasiteye sahip hat ile birlikte Gazprom'un, Avrupa enerji sistemlerine entegrasyonu oldukça kolaylaşmakta ve Rusya, enerji ihracında önemli derecede esneklik kazanmaktadır. Ayrıca, diğer hatlarda olduğu gibi burada da bir takım stratejik hedefler göze çarpmaktadır. Nitekim, hattın son bulunduğu noktalar, ileride sürdürülebilir özellik taşımaktadır ve bir kez Avrupa içlerine kadar giren Gazprom'un, bölgede azami kârı sağlamadan, politik çıkar için kullanılmak üzere malzeme elde etmeden kısacası Avrupa ülkelerini kendisine bağımlı hale getirmeden geri çekileceği düşünülmektedir.

Yamal – Avrupa ve Drujba projeleri, her ne kadar yaşlanmış gözükseler de, yapılan eklentiler sayesinde ilk günkü gibi genç ve yeni durmaktadırlar. Son dönemlerde gündeme alınan fakat Kuzey Avrupa hattının faaliyete geçmesiyle önemi azalan Yamal – Avrupa 2 projesi ise, ilkinden biraz farklı bir rotada gaz taşımak üzere tasarlanmıştı. Hattın Polonya'nın güneydoğusundan geçerek Slovakya'ya oradan da Avusturya üzerinden İtalya'ya ulaşması planlanmaktaydı. Bu görüş, tahmin edileceği üzere daha fazla ülkeye ulaşmayı amaçlayan Gazprom yöneticileri tarafından ortaya atılmıştır. Ancak Polonya'nın bu fikre karşı çıkarak, ikinci Yamal – Avrupa'nın da kendi ülkesi üzerinden Almanya'ya ulaşması konusunda ısrar etmesi üzerine projenin hayata geçirilmesi ertelenmiştir.¹¹

Murmansk

Lukoil başkanı Vagit Alekperov; Rus petrolünün, ABD'ye daha kolay ulaşmasını sağlamak amacıyla yeni bir proje geliştirilmesi fikrini uzun zamanlar savunmaktaydı. Batı Sibiry petrolerini önce Murmansk'a oradan da denizaltı tankerleri vasıtasıyla Amerika'ya götürecekti ve günde 1,6 – 2,4 milyon varil taşıma kapasitesine sahip olacak hat, Baltık Denizi'ni kullanarak varış noktasına yalnızca 9 günde ulaşacaktı. Bu da, Amerika'nın Orta Doğu ve Afrika'dan sağladığı petrole kıyaslandığında açık bir zaman farkı anlamına gelmekteydi. Basra Körfezi'nden ABD'ye aktarılan petrol, Murmansk'tan neredeyse 2,5 kat fazla yol alıyordu. Rus petrol şirketlerinin projeye güveni o kadar fazlaydı ki; hattın, ham petrolün yanında LNG (Sıvılaştırılmış doğal gaz) de içermesi gerektiği önerildi.¹²

Ancak, gerek Transneft (dolayısıyla Gazprom ve Rusya) gerekse ABD'nin isteksiz tutumları projenin üzerinde fazla durulmamasına neden oldu. Transneft daha kısa bir yol bulmak istiyordu ve Rusya yabancı şirketlerin enerji politikalarında yer almasına şiddetle karşı çıkıyordu. Amerika ise böylesine büyük bir projede kendi kuruluşlarına da yer verilmesini aynı zamanda Rusya'dan direk enerji sağlayabileceği kapıları kapatmamayı istiyordu.¹³ Şimdilik rafa kaldırılan projenin; her iki tarafın da görüşlerinden taviz vermedikçe gerçekleşmesi beklenmemektedir.

Bu bağlamda ele aldığımızda; Amerika'nın arada üçüncü bir aracı olmadan Rusya'dan sağlayacağı enerjiye ciddi anlamda ihtiyacı olduğu kanısına

varabiliriz. Nitekim, Avrupalı ve Amerikan uzmanların da katıldığı Enerji Forumu 2006, 23–24 Ekim 2006 tarihleri arasında Çek Cumhuriyeti'nin başkenti Prag'da gerçekleştirildiğinde, katılımcıların hemen hepsi enerji piyasalarında tekelciliğin ve kaynak alternatifsizliğinin Avrupa için büyük tehlike olduğundan bahsederken, açıkça Rusya'yı eleştiriyorlardı.¹⁴ Özellikle Polonya, Slovakya, Slovenya, Çek Cumhuriyeti gibi Doğu Avrupa ülkelerinin temsilcileri kısa süre içinde farklı enerji kaynaklarına yöneceklerini belirtirken benzer bir açıklama da Rusya'ya bağlılığıyla tanınan Beyaz Rusya'dan geldi. Panelde yer almamasına karşın Beyaz Rusya; buradaki açıklamalara paralel olarak yüksek fiyatlı Rus enerjisinden vazgeçebileceğini söyleyerek, tüm bu devletlerin görüşlerini desteklemiş oluyordu. Bu açıklamanın, RF- Beyaz Rusya ilişkilerinde soğuk rüzgârlar estiği bir dönemde yapılması da dikkat çekicidir.

Amerika Birleşik Devletleri'nin eski Ukrayna büyükelçisi Steven Pifer ise, aynı panelde yaptığı konuşmada, Ukrayna'nın değişen gaz fiyatlarıyla mücadele edebileceğini söyleyerek bir anlamda Kiev'e arka çıkıyordu.¹⁵ Bütün bu gelişmelerin ışığında, Amerika'nın, Rusya ile bağlarını gevşetmek ya da tamamen koparmak isteyen Avrupa ülkelerini bu politikalarını sürdürmeleri doğrultusunda desteklediği aşikârdır. Ancak, bunun arkasında yatan nedenleri iyi idrak etmek gerekir. Özellikle enerji alanında Rusya ile sorun yaşayan doğalgaz ve petrol müşterisi Avrupalı devletler alternatif enerji kaynaklarına (nükleer, kömür vs...) yöneldiklerinde, zaten dünyayı çok uzun süre idare edemeyecek olan petrolün tek alıcısı Amerika olacaktır. Böyle bir ortamda dünyanın en çok enerji tüketen ülkesi Amerika, üçüncü şahısları aradan çıkarmak suretiyle kendisine rakip olacak bir Rusya'dansa kaynakları eşit olarak paylaştığı bir Rusya'yı tercih ederek, Rusya Federasyon'un tek müşterisi olma yolunda ilerlemektedir.¹⁶

Uzak Doğu Petrol Boru Hatları

Boru hatlarını yönlerine göre ikiye ayırdığımızda Rusya'nın doğusu ve batısına doğru yöneldiklerini görmekteyiz. Rusya'nın batısında kalan hatlar Avrupa, doğu hatları ise Asya ile bağlantı kurmaktadır. Yukarıda belirtilen Avrupa yönlü hatların dışında kalan bir diğer proje ise Mavi Akım'dır. (Blue Stream) Rusya'nın İzobilnoye kasabasından başlar ve 1213 km'lik bir yolu kat ederek Samsun üzerinden Ankara'ya ulaşarak Rusya'yı güney yönünde Türkiye'ye bağlar. 2006 yılında faaliyete geçen Mavi Akım da, Gazprom'un enerji politikalarında önemli rol oynamaktadır. Zira çok kilit bir noktada yer alan Türkiye, Avrupa'ya ve Orta Doğu'ya olan yakınlığı sayesinde enerji koridoru görevinin tek namzedi olarak gösterilebilir. Son dönemlerde gündeme gelen

bir başka proje olan Burgaz – Dedeağaç’ın da benzer bir nitelik taşıdığını söylemek yanlış olmayacaktır.

Avrupa, her ne kadar Gazprom’un ana hedefi olsa da Orta Asya ve Uzak Doğu da Gazprom için çok önemli bir pazar, aynı zamanda enerji kaynağı anlamalarına gelmektedir. Nitekim Asya içlerine döşenen borular ile Gazprom, Pasifik kıyılarına kadar ulaşmış bulunmaktadır. Önümüzdeki yıllarda ise Pasifik Okyanusu’nun iki yakasını birleştirecek, yani A.B.D.’ye varacak olan projeler üzerinde çalışılmaktadır.

1-Angarsk – Nakhodka ve Angarsk – Daking

Rusya Federasyonu, Doğu Asya’nın iki dev ülkesi Japonya ve Çin’e enerji sağlama konusunda çeşitli fikirler üzerinde durmaktaydı. Uzun bir süre boyunca tartışılan projelerden Angarsk, 2004 yılında devlet başkanı Vladimir Putin tarafından Uzak Doğu ve Pasifik hattında faaliyete geçirilecek proje olarak açıklandığında iki alternatif yol belirlenmiş oluyordu. Baykal Gölü yakınlardaki Angarsk kenti boru hattının başlangıcını oluşturuyordu ve hattın ilk bölümleri Irkutsk petrolerini toplayarak gölün etrafını dolaşıyordu. Planlanan bu ilk hat daha sonra Japon Denizi’ne limanı olan Rus şehri Nakhodka’ya ulaşıyordu. Yaklaşık 4000 km’lik bir yolu kat ettikten sonra ulaştığı bu limandan sonra deniz yoluyla Japonya’ya geçmesi ise sonraki aşamayı. Ancak bu proje Çin tarafından, Çin topraklarının kullanılmadığı gerekçesiyle kabul görmedi ve böylece ikinci bir Angarsk hattı üzerinde anlaşmaya varıldı. Buna göre Angarsk’tan başlayan petrol boru hattı Baykal Gölü’nün güneyinden geçerek Rus – Çin sınırındaki Manzhouli’ye oradan da Daking’e ulaşacaktı. Daha sonra devreye girecek olan Çin, Daking – Shenyang ve Shenyang – Pekin arasını da tamamlayarak Rus enerjisini başkente kadar taşımış olacaktı. Aynı hattın son olarak Güney Kore’ye uzatılması da olasılıklar dâhilindedir.

Operatör şirket Transneft’e 15 – 18 milyar dolar arası bir maliyeti olacağı tahmin edilen hat sayesinde Rusya; Angarsk petrolerini aynı anda iki büyük Pasifik ülkesine sağlamayı başaracak ve bölge enerji politikalarında söz sahibi konuma gelecektir. Özellikle Daking üzerinden Çin’e gidecek olan yola petrolden ayrı olarak bir de doğalgaz boru hattı kurulması düşünülmektedir ki, bu da Rusya’nın ve Gazprom’un elini güçlendirecek önemli bir koz olarak görülebilir. Bunun dışında bir olasılık da, Angarsk – Nakhodka hattı üzerinde ve Çin sınırına yaklaşık 50 km uzaklıkta yer alan Skovorodino şehri üzerinden Daking’e bir hat çekme yoluyla Çin’e enerji sağlamaktır. Angarsk petrolünün her halükarda Çin’e gideceği kesin kabul edilmektedir. Nitekim Rusya, bu yol-

la yukarıda bahsedilen büyük hedefini gerçekleştirecek ve okyanusu aşan bir hat ile Pasifik'in karşı kıyısına ulaşmayı başaracaktır.

Projede yaşanan ufak tefek aksaklıkların dışında kalan iki önemli husus mevcuttur. İlk olarak projenin finansmanı sorunu göze çarpmaktadır ki, Rusya sadece 7 milyar dolarlık Japon desteğini sağlamış durumdadır. İkinci problem ise; boruların, UNESCO tarafından koruma altına alınan Baykal Gölü yakınlarından geçmesi ile karşı karşıya kalınan çevresel sorundur. Ancak bu meseleler çözümlendikten ve hattın inşası tamamlandıktan sonra Doğu Asya'da, Rusya – Japonya – Çin'i bağlayan önemli bir enerji yolu ortaya çıkacaktır.

2-Sakhalin – 1 ve Sakhalin – 2

1996 yılında Sakhalin Eyaleti ve Rusya Federasyonu arasında, Sakhalin Adası'nda kurulacak 3 petrol sahası ile enerji üretimi ve dağıtımını amacıyla bir konsorsiyum oluşturulması kararlaştırıldı. Bu konsorsiyumda Amerika Birleşik Devletleri'nden Exxon Mobil,¹⁷ Japonya'dan SODECO,¹⁸ Hindistan'dan ONGC Videsh,¹⁹ Rusya'dan da Rosneft'in alt kuruluşlarından RN Astra²⁰ ile yine Rosneft'e bağlı olarak değerlendirebileceğimiz Sakhalinmorneftegas²¹ yer almaktadır.

Sakhalin-1; adanın kuzeydoğusunda bulunan, Chayvo, Odoptu ve Arkutun-Dağı bölgelerinde inşa edilen dev tesisler, kara ve denizde kurulan gelişmiş teknolojiye sahip sondaj makineleri, dünyanın en büyük petrol arama aygıtı olarak nitelendirilen *Yastreb* ve tabii ki bölgeyi Rus Anakarası'ndaki De-Kastri limanına bağlayan boru hatları sayesinde, 1 Ekim 2005'te faaliyete geçti. Sakhalin-1'in genişletilmesi için yeni hatlar inşa etme çalışmaları devam etmektedir.

Projenin başarılı olduğunu gören yabancı yatırımcılar, Rusya'dan izin alabildikleri tek yer olan Sakhalin'de başka çalışmalar yapmaya karar verdiler. Böylece Sakhalin-2'nin temelleri atılmaya başlandı. Lunskeye ve Piltun-Astokskoye bölgelerinde petrol arama, üretim ve dağıtım amacıyla oluşturulan Sakhalin Enerji Yatırım Şirketi; Shell (A.B.D. - %55)²², Mitsui (Japonya - %25) ve Mitsubishi (Japonya - %20) kuruluşlarının katılımıyla hayata geçirilmiş oldu.²³

İlerleyen yıllarda üretim kapasitesini artırma hedefinde olan Sakhalin-2'yi, Sakhalin-3, 4, 5 ve 6 takip etmektedir.

Sakhalin-3; Kirinsky, Doğu Odoptu ve Aiyashky bölgelerinde bulunduğu tahmin edilen 4-5 milyar varil petrol ve 27-38 Tcf (Trilyon kübik feet) do-

ğalgaz rezervlerine yönelik olarak tasarlanmıştır. 13.5 milyar dolara mal olması beklenen proje için Exxon Mobil, 80 milyon dolarlık jeolojik çalışma yapmıştır.²⁴ Yatırımcıların tamamı net olarak açıklanmasa da özellikle Kirinsky ve Doğu Odoptu sahalarında Gazprom’un, Lukoil vasıtasıyla Sakhalin-3’te yer alacağı konuşulmaktadır. Sakhalin-4 ve Sakhalin-5 projelerinde British Petroleum (%49) ile ortak olan Rosneft (%51) ise, Rusya içinde Gazprom’un kontrolünde olmayan tek bölgedeki hâkimiyetini, bu projeler sayesinde bir süre daha devam ettirebilecektir.

Sakhalin Projeleri’nin hemen hepsinde karşılaşılan bir mesele olan *Çevresel Zarar* ise yatırımcı firmaların çeşitli çabalarına rağmen henüz atlatılmış değildir. Örneğin Ohotsk Denizi’nde yaşamlarını sürdüren beyaz balinaların petrol arama ve aktarma çalışmalarından kötü yönde etkileneceğini söyleyen çevreci yazarların ve grupların sayısı azımsanmayacak derecededir.²⁵

Asya yönlü boru hatlarının Rusya açısından bir diğer önemi ise, bu hatların Rus Uzak Doğusu ve Doğu Sibirya’nın ekonomik gelişimine katkıda bulunacak olmasıdır. Angarsk ve Sakhalin boru hatları sayesinde, RF’nin diğer kesimlerine oranla daha az gelişmiş olan bu bölgeler, artacak ticaret hacmi ve açılacak yeni iş sahaları vasıtasıyla ekonomilerini büyütme imkânını elde edeceklerdir.²⁶ Bunun yanında, bölgenin zengin yeraltı ve yer üstü kaynaklarına da yeni pazarlar açılacak, Rus Uzak Doğu’sunun merkezden uzak olması nedeniyle sahip olduğu bu dezavantaj da böylece ortadan kalkmış olacaktır.

Gazprom’un Uluslararası Enerji Piyasasındaki Konumu

Uluslararası enerji piyasaları son dönemlerde daha önce hiç olmadığı kadar hareketlenmiş durumdadır. Gün geçtikçe azalan kaynakların kullanımı konusunda çıkan çatışmalar ise bu hareketliliği arttırmaktadır. Enerji yaşamsal bir gereklilik olduğundan birçok ülke enerji ihtiyacını, şartlar ne olursa olsun karşılamak zorundadır. Durum böyle olunca da kaynakları elinde bulunduran devletler enerji piyasalarında önemli bir konuma gelmektedir. Dünya doğalgaz rezervlerinin %33’üne olan Rusya ise, bu önemli konumu Gazprom vasıtasıyla sağlamıştır. RF’ye sınırı olan devletler ile Bağımsız Devletler Topluluğu’na (BDT) üye ülkeler başta olmak üzere Gazprom; çeşitli anlaşmalar yoluyla önce Avrupa’da sonra da Asya’daki konumunu güçlendirmeyi amaç edinmiştir. Bu amaç doğrultusunda yaptığı geniş kapsamlı çalışmalar sonucunda Asya’dan Orta Doğu’ya, Avrupa’dan Amerika’ya kadar birçok bölgede etkili hale gelmiştir. Letonya, Litvanya ve Estonya gibi Baltık ülkeleri ile Çek Cumhuriyeti, Moldova, Slovakya, Macaristan, Avusturya, Bulgaristan ve Beyaz

Rusya gibi Doğu Avrupa ülkelerinin de aralarında bulunduğu grubun Rusya'dan gelen enerjiye bağımlılık oranı %50 - %100 arasında değişmektedir²⁷ ki, böyle bir durumun sakıncaları konusunda neredeyse her ay yeni bildirimler yayımlanmakta, paneller düzenlenmekte ve enerjide tek kaynağa bağımlılığın bedelleri belirtilmektedir. Bu ülkelere ek olarak %77 oranda Rus gazı bağımlısı olan Ukrayna'yı ve %67'lik bağımlılık oranıyla Türkiye'yi saymak mümkündür. İtalya, Fransa, Almanya, İsviçre, Polonya ve Romanya'nın yer aldığı ikinci grubun özelliği ise henüz %50'yi aşmayan oranda Rus doğalgazına bağlı olmalarıdır. Ancak yakın zamanda bu oranın artması beklenmektedir. Rusya'dan sağladığı enerji miktarını %10'un altında tutabilmiş Hollanda, Belçika, Bosna, Slovenya, Ermenistan, Gürcistan, Azerbaycan gibi ülkelerde ise farklı bir durum söz konusudur. Zira, bu ülkelerin bir kısmı enerji üretebilecek konumda bulunurken bir kısmı da kaynaklarını çeşitlendirmek suretiyle bunu başarmışlardır.

Gazprom yalnızca petrol ve doğalgazın yurtdışına ulaştırılması alanında değil, boru hatlarının inşası, güvenliği gibi çeşitli konularda da hizmet vermektedir. Dolayısıyla enerji alanında Rusya'ya tam manada bağımlı olmayan bir ülkenin Gazprom'a bağlı olabileceğini kestirmek güç değildir. Nitekim, 27 Eylül 2006'da Gürcistan'ın 4 Rus subayı casusluk yaptıkları gerekçesiyle tutuklanması sonrasında çıkan ve ilerleyen günlerde iki tarafın da taviz vermemeyle daha da büyüyen kriz, Kasım ayında Gazprom'un Gürcistan'a verdiği gazın fiyatına %109,1 oranında zam yaparak fiyatı 110\$'dan 230\$'a kadar çıkarmasıyla farklı bir boyuta taşınmış oldu.

Gazprom'un uluslararası arenadaki etkin konumunu özetleyen Gürcistan örneğinin bir benzeri de yine Kafkasya bölgesinde fakat bu sefer Ermenistan'da gerçekleşmiş bulunmaktadır. Devlet Başkanı Robert Koçaryan'ın 30 Ekim - 1 Kasım tarihleri arasındaki 2 günlük Moskova ziyareti sırasında imzalanan anlaşma ile İran-Ermenistan arasında kurulması planlanan hattın kontrolü Gazprom'a bırakılıyordu. Aynı zamanda ArmRosGazprom şirketindeki Gazprom hisseleri de 119 milyon dolar karşılığında %13'lük bir artışla %45'ten %58'e çıkarılıyordu. Böylece Ermenistan, Rusya ile ilişkilerinde ölçülü olması karşılığında Gürcistan'a verilen cezanın bir benzerine maruz kalmayarak, 1 Ocak 2009'a dek doğalgazın 1000 metreküpüne 110 dolar ödeme-yi kabul etmiş oluyordu.²⁸

BDT coğrafyasındaki Gazprom hâkimiyetinin bir diğer örneği ise Ukrayna'dır. Ukrayna; 2005-2006 kışında çıkan kriz sonrası Rusya'ya karşı tutumunda yumuşamaya gitmiştir. Buna bir de Rus yanlısı politikalarıyla bilinen Viktor Yanukoviç'in başbakanlık koltuğuna oturması eklenince Ukrayna,

2007 kışını rahat geçirmeye bir adım daha yaklaşmıştır. Nitekim yapılan görüşmeler sonrasında, 1000 m_ Rus gazının *Ukrayna için* fiyatı 130\$ olarak belirlenmiştir. Bu kapsamda 2007 yılı içinde 55 milyar m_ gaz almayı taahhüt eden Yanukoviç, fiyatın 240\$’a çıkmasını önlemiş oluyordu. Ancak yine de 95\$ olan önceki fiyattaki artışı engelleyemiyordu.²⁹

Şirket, BDT ülkelerinin dışında Avrupa enerji pazarına da hâkim durumdadır ve Gazprom tarafından kontrol edilen Rus gazının, Avrupa’daki payı büyüktür. Daha önce de belirtildiği üzere temel hedef Avrupa’yı doğalgaz ve petrol ile beslemek olunca bu görevde yalnız hareket etmek ise imkânsızlaşmaktadır. Bu amaç doğrultusunda Avrupa’da kendine yer edinmek isteyen Gazprom; büyüklü küçüklü birçok enerji şirketiyle ortaklıklar kurmakta, bazılarında ise önemli miktarlarda hisseler satın almaktadır. Hisselerine sahip olunan şirketler yalnızca enerjiyle sınırlı kalmamakta, çeşitli ülkelerin bankalarını ve medya kuruluşlarını satın alma yoluyla da genişleme esas kabul edilmektedir. Gazprom 66 kuruluşta %100, 43 kuruluşta ise %50’den fazla hisseye sahip durumdadır. Ayrıca 51 şirkette de %50’den az hissesi bulunmaktadır.³⁰ Bu kuruluşların çoğu çalışmalarını Rusya’da sürdürmektedir. Ancak yine de kendi ülkelerindeki konumlarını korumayı başarmışlardır.

ArmRosgazprom (Ermenistan), Beltransgaz, Belgazprombank (Beyaz Rusya), Eesti Gas (Estonya), Gazum (Finlandiya), ZGG, ZMB, Wingas, WIEH, WIEE (Almanya), Panrusgaz (Macaristan), ENI (İtalya), Latvijaz Gaze (Letonya), Lietuvos Dujos (Litvanya), Moldovagaz (Moldova), Hydro ve Statoil (Norveç), EuRoPol Gaz ve PGNiG (Polonya), YugoRos Gaz (Sırbistan), SPP (Slovakya), GM&T, Interconnector (İngiltere) ve RosUkrEnergo (Ukrayna) Gazprom’un, Avrupa enerji piyasasında birlikte hareket ettiği kuruluşların bir kısmını oluşturmaktadır.³¹ Bu şirketler arasında Almanya tabanlı ZGG’nin Gazprom açısından önemi büyüktür. Zira ZGG, hissedarı olduğu birçok kuruluş ve çeşitli ülkelere yayılmış çalışma sahası ile Gazprom’un Avrupa’ya açılan kapısı olarak nitelendirilebilir. ZGG, Almanya içinde Berlin, Leipzig, Essen, İsviçre’de Zürich, Avusturya’da Viyana, Çek Cumhuriyeti’nde Prag, Türkiye’de İstanbul³² ve İngiltere’de Kingston şehirlerinde faaliyet gösteren çok sayıda şirket ile ortaklık kurmuştur ve bunlar aynı zamanda Gazprom’un da ortaklarıdır.³³

Gazprom’un Avrupa dışındaki ortaklarından bazıları ise dünya enerji piyasalarında söz sahibi olan önemli şirketlerden; CNPC ve PetroChina (Çin), ExxonMobil, ChevronTexaco ve ConocoPhillips (ABD) ve KazRosGaz (Kazakistan) olarak gösterilebilir.³⁴

Tüm bu gelişmeleri birlikte değerlendirdiğimizde Gazprom’un uluslararası enerji piyasalarındaki konumunu net bir şekilde görebilmekteyiz. Şirket,

özellikle Doğu Avrupa ülkeleri üzerindeki gözle görülür hâkimiyetini yakın zamanda İngiltere'ye de taşımayı hedeflemekte, Asya'da ise, Japonya ve Çin'e doğru bir yönelmeye gitmektedir. Burada yapılacak en büyük atılım ise şüphesiz Amerika'ya kadar uzanmak olacaktır.

Gazprom'un Rus Dış Politikasındaki Konumu

Soğuk Savaş'ın büyük aktörü Sovyetler Birliği'nin dağılması ile onun halefi olan Rusya'nın dış politikada nasıl bir yol izleyeceği merak edilmekteydi. Hem ekonomik, hem siyasi açıdan içinde bulunulan darboğazın nasıl aşılacağı sorusu gündemi işgal etmişti. İlk olarak Boris Yeltsin, 1999'dan sonra da Vladimir Putin ülkeyi düzlüğe çıkaracak politikalar izleme amacındaydı. Dünya dengesinin enerji üzerine kaymaya başladığını tam zamanında sezen Putin, Rusya Federasyonu'nun, sahip olduğu kaynaklar ve etkili yöneticiler ile yeniden eski ihtişamlı günlere döneceğini düşünmekteydi. Nitekim, kısa sürede bir dev haline gelen Gazprom, gerek iç politika gerekse dış politika üzerinde gözle görülür etkiler sergilemeye başlayınca bu düşüncenin başarıyla hayata geçirildiği de anlaşılmış oldu. Birkaç yıl öncesine kadar yalnızca bir *politik enstrüman* olarak nitelendirilen enerji ve enerjiye bağlı meseleler, günümüzde Rus Dış Politikası'ndaki en temel öge konumuna ulaşmıştır. Daha önce de bahsedildiği üzere Rusya, Gazprom üzerinden yürüttüğü ve özellikle eski Sovyet ülkelerinde çok belirgin olan, *enerji kozunu kullanma yoluyla siyasi çıkar sağlama* politikasına hızla devam etmektedir. Gürcistan ve Ukrayna örnekleri Gazprom'un bu önemli konumunu doğrular niteliktedir.

Enerji, Rusya ile AB ve NATO arasındaki diyaloga da yeni bir pencere açmıştır. Önceleri çeşitli sınır sorunları, NATO'nun ve AB'nin Rusya yönünde genişlemesi, Rusya'da demokrasi gibi kavramlar Rusya-AB ve Rusya-NATO ilişkilerinde gündem teşkil ederken son birkaç yılda enerji, üst düzey zirvelerdeki ana gündem maddesi haline gelmiştir. 24 Kasım 2006'da Finlandiya'nın başkenti Helsinki'de düzenlenen AB-Rusya ve 28 Kasım'da Letonya'nın başkenti Riga'da gerçekleşen NATO zirvelerinde enerji, en önemli mesele olarak ele alınmıştır. Rusya, özellikle AB'nin, Gazprom'un Avrupa ülkelerine uyguladığı farklı fiyatların ortadan kalkması ve indirimli, dengeli, piyasaya uygun bir fiyat üzerinde anlaşmaya varılması görüşüne karşı çıkararak Gazprom'u savunmuştur. Bu zirvenin gündeminde enerji, ticaret ve insan hakları konularının birlikte yer almasına rağmen enerjinin ön plana çıkması da yine bu bağlamda ele alınabilir. Nitekim, Kuzey Avrupa Doğalgaz Boru Hatı'nın (NEGP) tamamlanmasıyla transit ülke konumunu kaybeden Polonya, AB ve Rusya arasında yapılacak anlaşmalara, bir takım ticari sorunları gerek-

çe göstererek karşı çıkmaktadır. Yaklaşan kış öncesi doğalgazın kesilmesine tahammülü olmayan AB ise Polonya’yı ikna etmek suretiyle Rusya ile anlaşmanın yollarını aramaktadır. Gazprom’un dış politikadaki etkin rolü burada da karşımıza çıkmakta, Rusya ve Avrupa Birliği ülkeleri için hayati önem arz eden bir konuda şirketin, Avrupa’ya temin edilecek gazın fiyatı ile miktarının belirlenmesinde söz sahibi olduğunu görmekteyiz.

RF, Gazprom’u, uluslararası arenada yaşanan gelişmelere ve özellikle *arka bahçe* olarak nitelendirilen BDT ülkelerine karşı izlediği politikalara çok başarılı bir şekilde entegre etmiştir. Karizmatik lider Vladimir Putin ile Rusya, enerji silahını her zaman dolu tutarak, Gazprom aracılığıyla dış politikada hareket serbestisine kavuşmuştur.³⁵ 2008 yılında görev süresi dolacak olan Putin, devlet başkanlığını bırakacaktır. Ancak, son dönemlerde gündemde yer alan ve Gazprom ile Rosneft’in yani devlet kontrolündeki enerji şirketlerinin yerine kurulması planlanan bir *Süper Enerji Kurulu* tasarısının gerçekleşmesi durumunda eski başkanın bu kurumu yönetebileceği konuşulmaktadır. Yetkililerin, bu tasarının 2008’den (başkanlık seçimlerinden) sonra hayata geçirileceğini açıklaması³⁶ ve başkanın yıllık soru cevap seansında dile getirdiği kendi sözleri³⁷, Vladimir Putin’in yönettiği bir Süper Enerji Kurulu tezini güçlendirmektedir.

Rus - Türk İlişkilerinde Enerji ve Gazprom

Türkiye, 1980’li yılların ortalarında Sovyetler Birliği ile yaptığı anlaşmalar sayesinde ilk kez doğalgazla tanışmıştır. Enerji, 20 yıl içinde, daha da önem kazanarak bu kez de Rusya ile ilişkilerde temel taşı olmuştur. Özellikle, 1997 yılında ilk anlaşmaları “stratejik ortaklık” çerçevesinde yapılan ve 2005 yılında tamamlanarak vanaları açılan Mavi Akım Doğalgaz Boru Hattı (Blue Stream Gas Pipeline) ile Rus - Türk ilişkilerinde yeni bir dönem başlamış oldu. Mavi Akım, Rusya’ya, üçüncü ülkeleri saf dışı bırakmak suretiyle, enerjisini doğrudan Türkiye’ye ulaştırma imkânı tanımaktadır. Bu da, yukarıda bahsedilen Avrupa ve Asya yönlü hatların dışında Rusya’ya üçüncü bir yön sağlayarak, doğalgazın, önce güneydeki Türkiye’ye, daha sonra da Lübnan ve İsrail’e gitmesi anlamına gelmektedir. Almanya, İtalya ve Fransa ile birlikte en çok Rus gazı ithal eden 4 ülkeden biri olan Türkiye ise Mavi Akım sayesinde, ülkeye çok önemli miktarda enerji sağlamayı garanti altına almıştır. 373 kilometresi Rusya’da, 395 kilometresi Karadeniz’in 2100 metre altında³⁸ ve 508 kilometresi Türkiye’de olmak üzere toplam 1276km uzunluğundaki Mavi Akım, yıllık 16 milyar m³’lük taşıma kapasitesi ile hem Rusya hem de Türkiye açısından çok önemli bir hat niteliğindedir. Rusya, Gazprom aracılığı ve

BOTAŞ'ın ortaklığıyla, 2025 yılına kadar 311 milyar m₃ gaz sevk etmeyi amaçlamaktadır. Şüphesiz bu durum iki ülke ilişkilerini geliştirme yönünde önemli bir adım teşkil eder. Ayrıca Mavi Akım, gerek siyasi gerekse ekonomik alanlarda, ileride yapılması muhtemel antlaşmalara zemin hazırlayacak, binlerce insana istihdam sağlayarak yeni iş sahaları açacaktır.

Mavi Akım'a farklı bir açıdan bakacak olursak, Rusya'dan güneye inen hattın Ukrayna-Moldova-Romanya-Bulgaristan güzergâhını izlemesi, bu hat üzerindeki transit ülkelerin fazlalığı ve hattın daha pahalı oluşu Gazprom'u alternatif bir yol arayışına itmiştir diyebiliriz. Bu alternatif hat arayışları kapsamında inşa edilen ve Rusya toprakları içinde İzobilnoye'den Djugba'ya ulaşan, Türkiye'de ise Samsun-Durusu'dan karaya çıkan Mavi Akım'ın bir diğer özelliği de, Türkiye'den sonra hem batıya, hem de Türkiye'den daha güneye uzatılmaya elverişli olmasıdır. Daha önce de değinildiği üzere İsrail'e kadar uzanacak bir Mavi Akım, Orta Doğu Bölgesi'nin temel sorunu olan enerjiyi ve bununla ilintili diğer meseleleri de bir nebze olsun çözecektir. Ancak burada da karşımıza, Rusya'nın belirgin olmayan ve uygulandığı ülkeye göre değişen dış politikası çıkmaktadır. Sorunların çözümünde ulusal çıkarlarına zarar gelmesini istemeyecek olan RF, enerjiyi bu bölgelerde de bir koz olarak kullanabilecektir. Türkiye açısından ise, ilişkilerde meydana gelecek en ufak bir gerginlik bile Mavi Akım vanalarının kapanacağı endişesini yaratacaktır. Bunun yanında Gazprom, her ne kadar Türkiye'yi vazgeçilmez bir ortak olarak gördüğünü belirtse de, Bulgaristan'ın Burgaz limanını Yunanistan'daki Dedeağaç'a bağlaması planlanan Burgaz-Dedeağaç Boru Hattı ³⁹ ile Karadeniz'in, Marmara Denizi baypas edilerek karadan Ege Denizi'ne bağlanması Mavi Akım'a alternatif bir yol oluşturmaktadır. Bir diğer deyişle, Türkiye'ye gelen doğalgazın kesilmesi, Rusya'nın enerjiyi batıya taşınmasına engel teşkil etmeyecektir. Ancak bu durumu Türkiye için bir felaket olarak nitelendirmek de son derece yanlıştır. Nitekim, Mavi Akım'ın *akmaması* olasılığı göz önünde bulundurulurken, Bakû-Tiflis-Ceyhan Petrol Boru Hattı'na daha fazla önem verilmesi ya da Orta Asya Türk Cumhuriyetleri ile İran'ın, enerji ithalindeki paylarının artırılması yoluyla enerjide tek kaynağa tam bağımlılık ortadan kaldırılabilir. Bunun yanında, şehir ısıtmalarında en yüksek verimliliğin sağlanması yoluyla ısı kaybının önlenmesi ve stratejik noktalarda kurulacak büyük doğalgaz depolama tesisleri sayesinde, enerji kaybını önleyerek olağanüstü durumlara hazırlıklı olmak da mümkündür.

Tüm bu açıklamalar dikkate alındığında, Rus-Türk ilişkilerinde, enerji eksenli bir yakınlaşmanın ya da buna bağlı siyasi gelişmelerin, günümüz şartlarında, pek de sağlıklı sayılamayacağını söylemek yanlış olmayacaktır.

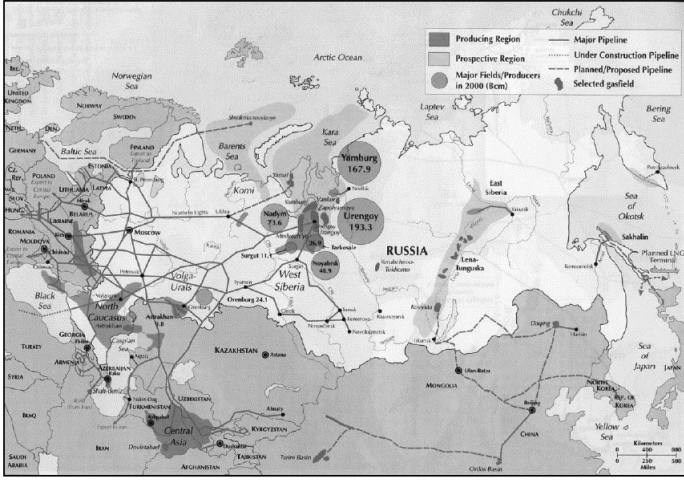
Sonuç

Gazprom’da yaşanan son gelişmeler dikkate alınacak olursa, şirketin *Rus Süvarisi* misali çok hızlı şekilde ilerlediği görülmektedir. Hedeflerin belirgin olması ve bu hedeflere ulaşma yolunda kesinlikle taviz verilmemesi, şirketin hızla büyümesinin temelini teşkil eder. RF ekonomisinin, askeri araç-gereç ve silah ihracatıyla birlikte en önemli gelir kapısı niteliğinde olan petrol ve doğal gazın yalnızca bu ülkenin politikalarını değil, bölge ve dünya politikalarını da etkilediği göz önünde bulundurulduğunda Gazprom’un bu gelişiminin ve geleceğinin önemi artmaktadır. Gerek Rus enerjisi, gerekse dünya enerjisi üzerinde söz sahibi konumda olan Gazprom şüphesiz ki, Rusya için bir övünç kaynağıdır. Ne var ki, son dönemlerde gündemde çok sık yer alan ve Rusya’daki devlet kontrolündeki enerji şirketlerinin (Gazprom, Rosneft, Zarubejneft) tek bir lisans altında toplanmasını öngören tasarı gerçekleştirildiği takdirde bu durum, enerji devi için yolun sonu anlamına gelecektir. 2006 yılı, şirketin altın yıllarından biri olmuş, 2007 için de birçok plan ve proje hazırlanmıştır. Ancak, 2008 başkanlık seçimlerinden sonra daha da belirginleşecek bir durum vardır ki, o da Rusya için Gazprom’un mu yoksa “enerji kozu”nun mu daha fazla önem taşıdığıdır. Doğal kaynaklar, Tarım ve Enerji bakanlarına göre bu tasarının yabancı yatırımlar olmadan hayata geçirilmesi zor gözükmektedir.⁴⁰ Buna rağmen 2007–2008 yıllarında bu yöndeki gelişmeleri yakından takip ederek Gazprom’un geleceği hakkında fikir sahibi olabiliriz.

St. Petersburg’da en modern teknolojiler kullanılarak inşa edilmesi planlanan ve 300 metre uzunluğunda bir kule içeren Gazprom Şehri projesi ise, şirketin ana karargâhı olarak düşünülmektedir.⁴¹ 2016 yılında tamamlanacak olan Gazprom Şehri ile şirket evrimini tamamlayacak ve kendisine verilen değeri somutlaştıracaktır. St.Petersburg’un merkez olarak seçilmesini ise tesadüf olarak nitелеmek yanlış olacaktır. Nitekim imparatorluğun eski başkenti, Avrupa’ya yakınlığı sayesinde stratejik bir önem de taşımaktadır. Bunun yanında RF yönetim kadrosunun büyük çoğunluğunun da St.Petersburg’lu olduğu unutulmamalıdır. İşte bu yönetim kadrosunun, başta batı olmak üzere, tüm dünyanın zayıf noktasını –*enerji*- bulduğu ve Gazprom aracılığıyla bunu son derece başarılı bir şekilde kullandığı rahatlıkla söylenebilir.

Bu gelişmelerin ışığında, Rusya’nın global enerji pazarındaki başat aktör konumunda yakın gelecekte bir değişme yaşanmayacağı, ancak petrol ve doğalgaza bağımlı hale gelmeye başlayan ekonominin durumunun da dikkate alınması gerektiği göz önünde bulundurulmalıdır. Ekonomik göstergelerin yanı sıra, enerji güvenliği meselesinin de Gazprom’un ve RF’nin gündeminde kendine yer bulması da kaçınılmazdır. Rus Süvarisi’nin ne kadar ileri gidebileceğini ise, ancak zaman gösterecektir.

Major Russian gas basins

Ülkeler İtibarıyla Doğalgaz Rezervleri

Ülke	Rezerv (Trilyon kübik feet)	Trilyon m ³	Toplam Rezerv İçerik Payı %
Dünya	6.359	180	100,0
Üretici 20 Ülke	5.522	156,3	86,8
Rusya Federasyonu	1.688	47,8	26,5
İran	943	26,7	14,8
Katar	910	25,77	14,3
Suudi Arabistan	243	6,88	3,8
B.A.E	213	6,03	3,3
ABD	204	5,77	3,2
Nijerya	184	5,21	2,8
Cezayir	161	4,55	2,5

Venezüella	153	4.33	2.4
Irak	111	3.14	1.7
Kazakistan	105	2.97	1.6
Türkmenistan	102	2.88	1.6
Endonezya	97	2.74	1.5
Malezya	87	2.46	1.3
Çin	82	2.32	1.2
Özbekistan	65	1.84	1.0
Kanada	55	1.55	0.8
Kuveyt	55	1.55	0.8
Hollanda	50	1.41	0.7
Meksika	14	0.4	0.2
Diğer Ülkeler	837	23.7	13.2

Kaynak: BP Statistical Review of World Energy, Haziran 2005

Dipnotlar

¹ Necdet PAMİR, “Enerji Güvenliği”, Stratejik Öngörü 2023, Ekim 2006

² Bernard A. GLEB, “Russian Oil and Gas Challenges, CRS Report for Congress”, 3 Ocak 2006

³ Bernard A. GLEB, *a.g.m.* s. 2

⁴ Drujba, Rusça’da “**Dostluk**” anlamına gelmektedir.

⁴ **EIA**, “Country Analysis Briefs, Major Russian Oil and Gas Pipeline Projects”, Ocak 2005

⁵ **Wilhelmshaven**; Almanya’nın kuzeyinde, Kuzey Denizi’ne limanı olan önemli bir ticaret kentidir.

⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz: <http://www.fortum.com>

⁷ **EIA**, “Country Analysis Briefs, Major Russian Oil and Gas Pipeline Projects”, Ocak 2005

⁸ Daha geniş bilgi için bkz: <http://www.nord-stream.com/eng>

⁹ <http://www.pravda.ru>, “Gazprom assigns up to \$10 bln for new investments every year”, 19 Ocak 06

¹⁰ Alexander V. MISIULIN, “35 Years of Russian Gas Export and Transit”, 26–27 Mart 2002

¹¹ **EIA**, “Country Analysis Briefs, Major Russian Oil and Gas Pipeline Projects”, Ocak 2005

¹² **EIA**, Country Analysis Briefs, Major Russian Oil and Gas Pipeline Projects, Ocak 2005

¹³ Ariel COHEN, “A Private Russian Oil Pipeline is Good for U.S. Energy Security”, The Heritage Foundation Executive Memorandum, 14 Mart 2003

¹⁴ RFE/RL, “Czech Premier Urges Reduced Energy Dependence On Russia”, 23 Ekim 2006

¹⁵ RFE/RL, “Former U.S. Ambassador Says Kyiv Can Cope With Gas Price”, 24 Ekim 2006

¹⁶ Mazhar Yasin TÜYLÜOĞLU, “Gazprom ve Rus Dış Politikasına Etkileri”, Jeopolsar Uluslararası İlişkiler Dergisi, Mayıs 2006, s.1

¹⁷ **Exxon Mobil**; temelleri 1882’de John D. Rockefeller tarafından atılan, A.B.D.’nin en önemli petrol şirketlerinden biridir. Günümüzde özellikle Avrupa ve Asya’da birçok yatırımı bulunmaktadır.

Sakhalin -1 projesinde %30 oranında paya sahiptir. Ancak Gazprom’un bu hisseleri almak için girişimlerde bulunduğu da bilinmektedir. (Interfax, 30 Ekim 2006)

¹⁸ **SODECO; Sakhalin Oil and Gas Development Company**, projede %30’luk hissesi mevcuttur.

¹⁹ **ONGC Videsh**; Hindistan merkezli bir petrol ve doğalgaz şirketi olan ONGC’nin, Sakhalin -1 projesinde %20’lik bir payı vardır. Bunun yanında, Afrika ve Orta Doğu’da çeşitli enerji projelerinde de yatırımları bulunmaktadır.

²⁰ **RN Astra**; Rosneft’in Sakhalin projesindeki koludur ve projedeki hisse oranı %8,5’tir.

²¹ **Sakhalinmorneftegas**; Sakhalin-1’de %11,5 payı olan bir Rosneft alt kuruluşudur.

* Sakhalin Adası, Rusya Federasyonu’nun, enerji alanında, yabancı yatırımcılara açık bıraktığı tek kapıdır. Bunda; Sakhalin Projesi’nde Gazprom’un değil, devlet yönetimindeki bir diğer şirket olan Rosneft’in önemli bir rolü bulunmaktadır. Nitekim Rosneft, Gazprom’un aksine projelerini Asya ve Pasifik üzerine yoğunlaştırmıştır. Ancak Gazprom’un son yıllardaki büyük atılımı göz önüne alındığında bu bölgede çok yakın zamanda bir Rosneft – Gazprom ittifakının kurulabileceğinden de söz etmek mümkündür.

²² Sakhalin–2’deki Shell hisselerini almak için de girişim başlatan Gazprom’un, bu hedefine de fazla zorlanmadan ulaşacağı tahmin edilmektedir.

²³ Sakhalin–2 ile ilgili daha geniş bilgi için bkz. www.sakhalinenergy.ru

²⁴ Kaynaklar: EIA: Russia Country Analysis Brief, Interfax, FSU Oil and Gas Monitor

²⁵ **WWF**, Position Paper on Sakhalin II Oil and Gas Development, Ocak 2004

²⁶ Nodari A.SIMONIA, “Russia in the Asia-Pacific: The Beginning of a New Era?”, Asia-Pacific Review Vol. 13, No. 1, 2006, sf. 25

²⁷ İlyas KAMALOV ve Necdet PAMİR, “Rus Gazı ve Enerjide Bağımlılığın Bedeli”, Stratejik Analiz, sayı 70, Şubat 2006, s. 20–22

²⁸ Eurasia Daily Monitor, “Russia Cements Control of Armenia’s Energy System”, 3 Kasım 2006

²⁹ Igor TOMBERG, “New Russian-Ukrainian Gas Agreements”, Ria Novosti, 3 Kasım 2006

³⁰ Kaynak ve ayrıntılı bilgi için bkz: <http://www.gazprom.ru>

³¹ Steve THOMAS, “Gazprom: Profile”, PSIRU University of Greenwich, 23 Mayıs 2006

³² ZGG’nin Türkiye ortağı olan Bosphorus Gaz Corporation A.Ş.’nin yönetim kurulu başkanı, Fenerbahçe Spor Kulübü eski başkanlarından Ali Şen’dir. Şirketin %40 hissesi ZMB’ye (Dolayısıyla ZGG ve Gazprom’a), %60 hissesi ise yine Ali Şen’in sahip olduğu Tur Enerji A.Ş.’ye aittir.

³³ Steve THOMAS, “Gazprom: Profile”, PSIRU University of Greenwich, 23 Mayıs 2006

³⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz: <http://www.gazprom.ru>

³⁵ Mazhar Yasin TÜYLÜOĞLU, “Gazprom ve Rus Dış Politikasına Etkileri”, Jeopolsar Uluslararası İlişkiler Dergisi, Mayıs 2006, s.10

³⁶ Kaynak: <http://www.mosnews.com/news/2006/12/01/energyreform.shtml>

³⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz: http://www.usatoday.com/news/world/2006-10-25-putin_x.htm

³⁸ Mavi Akım’ın deniz altında (offshore) kalan kısmı, 2100m’lik derinliğiyle, dünyada denizin en dibinde yer alan boru hattıdır. Mavi Akım, Karadeniz’deki doğal yaşamı kötü yönde etkilediği gerekçesiyle çeşitli örgütlerin açmış olduğu davaları da böylece kazanmayı başarmıştır.

³⁹ Bu projenin orijinal adı: Burgas – Alexandropolis Pipeline’dır.

⁴⁰ Natalya GRIB ve Denis REBROV, “Vot Kompaniya Kakaya”, Kommersant, 11 Aralık 2006

⁴¹ Kira DOLININA ve Yelena GERUSOVA, “Parus im v ruki”, Kommersant, 2 Aralık 2006